

*3ο Γενικό Λύκειο Δράμας
Σχολική χρονιά: 2020 - 2021
Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας
Ανθρωπιστικών Σπουδών*

*Από την
Αγροτική
Οικονομία
στην
Αστικοποίηση*

Γ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ

1. Το αγροτικό ζήτημα

ΒΑΣΙΚΗ ΙΔΕΑ → Η διαχρονική εξέλιξη του αγροτικού ζητήματος στην Ελλάδα

- **Μέχρι το 19^ο αιώνα**
 - Κυριαρχία της αγροτικής οικονομίας παραγωγικά/κοινωνικά (σε παγκόσμιο επίπεδο)
- **19^{ος} αιώνας (Βιομηχανική Επανάσταση)**
 - Η κατοχή γης, παύει σταδιακά να θεωρείται:
 - α) πηγή κύρους
 - β) πηγή ταξικής/ κοινωνικής εξουσίας
 - **Αποτέλεσμα** → Υποχώρηση (Δυτικός κόσμος)
 - Κίνηση με βραδείς ρυθμούς προς την ίδια κατεύθυνση (Ελλάδα)

Αγροτική Μεταρρύθμιση
Κατάργηση μεγάλων ιδιοκτησιών και **κατάτμησή** τους σε μικρές παραγωγικές μονάδες οικογενειακού χαρακτήρα.

- **Η κατάσταση στην Ελλάδα**
 - Λιγότερες εντάσεις απ' ό,τι σε Βαλκάνια/Ευρώπη
 - **Πρώτο μισό 19^{ου} αιώνα**
Προοδευτική διανομή Εθνικών Γαιών – λίγα «τσιφλίκια» σε Αττική / Εύβοια
 - **Δεύτερο μισό 19^{ου} αιώνα**
Ενσωμάτωση Επτανήσων / Άρτας- Θεσσαλίας → εμφάνιση του προβλήματος της μεγάλης ιδιοκτησίας
 - Τσιφλίκια Θεσσαλίας → αγοράστηκαν από Έλληνες του εξωτερικού
 - διατήρηση κολίγων
 - άσκηση πιέσεων με σκοπό την **κερδοσκοπία** (επιδίωξη επιβολής δασμών στο εισαγόμενο σιτάρι)
- **1907, Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης**
 - Ψήφιση Νόμων που επιτρέπουν την απαλλοτρίωση → κοινωνικές συγκρούσεις (Κιλελέρ, 1910) → αργή εφαρμογή των νόμων
- **1913**
 - Περιπλοκή του ζητήματος εξαιτίας της ενσωμάτωσης περιοχών και με μουσουλμανικό πληθυσμό
- **1917, Η ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης από την κυβ. Ελ. Βενιζέλου (Θεσσαλονίκη)**
 - Ολοκλήρωση της Μεταρρύθμισης με στόχους:
 - στήριξη και πολλαπλασιασμός των ελλ. ιδιοκτησιών
 - αποκατάσταση προσφύγων / πρόληψη εντάσεων στον αγροτικό χώρο

- **Μετά το 1922**
 - Απαλλοτρίωση μεγάλων εκτάσεων για την αποκατάσταση των προσφύγων → Αναδιανομή → 85% Μακεδονία
→ 68% Θεσσαλία
→ 40% Σύνολο χώρας
 - Η αγροτική οικονομία σε καθεστώς μικροϊδιοκτησίας
- **Προβλήματα**
 - Δυσκολία εμπορευματοποίησης της παραγωγής
 - Οι αγρότες πέφτουν θύματα των εμπορών
- **Αντιμετώπιση**
 - Ίδρυση Αγροτικής Τράπεζας (1929) / Συνεταιρισμών / Οργανισμών παρέμβασης
- **Αποτίμηση**
 - Το αγροτικό ζήτημα αποκτά νέο περιεχόμενο χωρίς να προκαλέσει τις εντάσεις άλλων κρατών (Ισπανία, Βουλγαρία, Ρουμανία κλπ)

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

ΠΙΝ. 1

ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΙΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ
1917-1920	64
1921-1922	12
1923-1925	1203

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

2005 - «Δυτικός κόσμος» (ορισμός)

2008 - Πώς εξελίχθηκε το αγροτικό ζήτημα στην περιοχή της Θεσσαλίας κατά το διάστημα 1881-1913; (μον. 13)

2014 - Α1 Αγροτική μεταρρύθμιση (ορισμός)

2011 - Γ1

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται:

α. Να προσδιορίσετε τους στόχους της αγροτικής μεταρρύθμισης που ξεκίνησε η κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη το 1917 (μονάδες 8).

β. Να αναφερθείτε στην ολοκλήρωση της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης και στα νέα προβλήματα που αναδείχθηκαν στην πορεία της (μονάδες 17).

ΚΕΙΜΕΝΟ

Τὰ μέτρα ἀπαλλοτριώσεως θεσπίσθηκαν στὶς 20 Μαΐου 1917, καὶ τὸ φθινόπωρο τοῦ ἴδιου ἔτους ἐπεκτάθηκαν μὲ μερικὲς ἀλλαγές γιὰ νὰ περιλάβουν ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μεταρρύθμιση ἀποσκοποῦσε στὴν ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώση τῶν κτημάτων ποὺ ξεπερνοῦσαν τὰ 1.000 στρέμματα. Οἱ κολλῆγοι καὶ οἱ ἀγροτικοὶ ἐργάτες, τόσο οἱ ντόπιοι ὅσο καὶ οἱ πρόσφυγες, θὰ ἔπαιρναν ἀγροτικοὺς κλήρους, εἴτε ἀπὸ τὶς ἀπαλλοτριωμένους γαῖες τῶν τσιφλικιῶν, εἴτε ἀπὸ γαῖες τοῦ δημοσίου. Κανένα ἀπὸ τὰ μέτρα αὐτά, ὅμως, δὲν ἐφαρμόσθηκε ἀμέσως. Ἐπίσης, κανένα ἀπὸ τὰ μεγάλα τσιφλίκια δὲν ἀπαλλοτριώθηκε τὸ 1917, καὶ μόνο ἓνα τὸ 1918. Καὶ πάλι ἐξωτερικὲς ἐπείγουσες ἀνάγκες, ὁ πόλεμος καί, ἀργότερα, ἡ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία ἀπορρόφησαν ὅλη τὴν προσοχὴ καὶ τὴ δραστηριότητα τῆς κυβερνήσεως

μετά το 1922, με τη μεγάλη είσοδο προσφύγων, αναγκάστηκαν πια οι κυβερνήσεις της χώρας να δώσουν όριστική λύση στο αγροτικό πρόβλημα. [...]

Τα προβλήματα που είχαν σχέση με τη διακίνηση προϊόντων, την παραδοσιακή εκμετάλλευση του μικρού παραγωγού από τους μεσάζοντες, την έλλειψη κεφαλαίων και τους τοκογλυφικούς όρους δανειοδοτήσεως που επικρατούσαν στην ελεύθερη αγορά, έκαναν ακόμη πιο αίσθητη την ανάγκη συλλογικής ασφάλειας που πρόσφεραν οι συνεταιρισμοί [...].

[...] Η ίδρυση του Υπουργείου Γεωργίας, τον Ιούνιο του 1917, αμέσως μετά την επάνοδο του Βενιζέλου στην Αθήνα, στάθηκε η άπαρχή της άμεσης κρατικής παρεμβάσεως στην οργάνωση και καθοδήγηση της γεωργικής παραγωγής, έστω και αν η παρέμβαση ήταν στην αρχή ύποτυπώδης.

Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, τ. ΙΕ': Νεώτερος Έλληνισμός από 1913 ως 1941, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2008, σσ. 75-76.

2013 - Γ1

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τις ακόλουθες πτυχές του αγροτικού ζητήματος στη Θεσσαλία:

- α) Τις πρακτικές των ιδιοκτητών των τσιφλικιών (μονάδες 6)
- β) Τις θέσεις του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη στο ζήτημα αυτό (μονάδες 6)
- γ) Τα προβλήματα και τις διεκδικήσεις των κολίγων (μονάδες 7), καθώς και την εξέλιξη του ζητήματος αυτού από το 1907 μέχρι και το 1910 (μονάδες 6)

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΑΙΩΝ» ΣΧΟΛΙΑΖΕΙ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΤΣΙΦΛΙΚΑΔΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ]

Και όμως τίς θα πίστευε ότι οι νέοι κύριοι των χωριών, οι από της [Υψηλής] Πύλης αγοράσαντες ταυτα, είσιν απαιτητικότεροι των Τούρκων προς τους [...] Έλληνας γεωργούς; Παρά τοίς Τούρκοις ανεγνωρίζετο τοίς χωρικοίς ή κυριότης της οίκίας και της περιοχής αυτής [...] Αλλά οι νέοι κύριοι [...] έκβιάζουσιν τους δυστυχείς να τους πληρώνουσι ενοίκιον δια τας οίκίας, εις ἅς κατοικοῦσιν και ἅς οί χωρικοί θεωροῦσι πρό ἀμνημονεύτων χρόνων ὡς ἰδίας. Αλλά αἱ ἐνστάσεις τῶν χωρικῶν εἰς μάτην. Ἐπιδείκνυται αὐτοίς τὸ της ἀγοραπωλησίας ἔγγραφον, ἐν ᾧ1 και αἱ οἰκία ἐπωλήθησαν τῷ νέῳ κυρίῳ.

Ζ. Δ. Παπαδημητρίου, «Το αγροτικό ζήτημα και η δράση του Μαρίνου Αντύπα στη Θεσσαλία», στο: Π. Πετράτος (επιμ.), Μαρίνος Αντύπας (1872-1907), Επιστημονικό Συνέδριο, Αγία Ευφημία, 16-19 Μαρτίου 2006, Πρακτικά, τόμ. Α', Αγία Ευφημία: Δήμος Πυλαρέων, 2009, σσ. 157-158.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ]

Ο ίδιος ο Τρικούπης διευκρίνιζε με σαφήνεια τη στάση του στη βουλή: «... εάν επιβάλωμεν την διανομήν των κτημάτων εις τους καλλιεργητάς, ὅπως μοῦ τὸ ζητεῖτε, θα ἐκδιώξωμεν ἐξ Ἑλλάδος τὸ κρῆμα τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἀντιθέτως, ὀφείλομεν νὰ προσελκίσωμεν τὰ κεφάλαια αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων και ὄχι νὰ τοὺς ἐκφοβίσωμεν... Ἡ κατάσταση εις τὴν Θεσσαλίαν πρέπει νὰ παραμείνη ὡς ἔχει, διότι τοῦτο ἀπαιτοῦν τὰ γενικώτερα συμφέροντα της χώρας μας...»[...]

Μόνο ο Δηλιγιάννης, λόγω της μόνιμης ἐχθρότητάς του ἔναντι τῶν «πλουτοκρατῶν της διασποράς», ἐπιχείρησε τὸ 1896 νὰ περάσει ἀπὸ τὴ βουλή ἕνα νόμο για τὴν ἀπαλλοτρίωση ἑνὸς μέρους τῶν τσιφλικιῶν ὑπὲρ τῶν καλλιεργητῶν τους. [...] Ἡ κατάθεση και μόνον τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ τοῦ Δηλιγιάννη τὸ 1896 στη βουλή ἦταν στὴν πραγματικότητα ἡ πρώτη ἐπίσημη ἀναγνώριση, ἀπὸ τὴν

πλευρά του ελληνικού κράτους, ότι υπήρχε πρόβλημα μεγάλης γαιοκτησίας στη βόρεια Ελλάδα, το «θεσσαλικό πρόβλημα».

Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, τομ. ΙΔ': Νεώτερος Έλληνισμός από το 1881 ως το 1913, Αθήνα: Έκδοτική Αθηνών, 22000, σσ. 70, 72.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΩΝΑ

Το Φεβρουάριο του 1910 τα μέλη της Πανθεσσαλικής Επιτροπής Αγώνα υπέβαλαν υπόμνημα στο βασιλιά Γεώργιο Α', επιδιώκοντας την παρέμβασή του: «... Δεν είμεθα κύριοι της γης, ην καλλιεργούμεν, ούτε της καλύβης, ένθα διαμένομεν [...] και ούτε μας επιτρέπουσιν ελευθέραν ιδιοκτησίαν. [...] Μας εξωθούν, όταν θέλωσι και με τα κινήτά πράγματα ημών και με τα μέλη της οικογενείας, περιφερόμεθα από χωρίου εις χωρίον, ώσπερ Αθίγγανοι. Ο γεωργικός πληθυσμός ελαττούται, η δε γεωργία ολοταχώς οπισθοδρομεί. Η τοκογλυφία ακμάζει και η ελονοσία μας θερίζει. Και όμως ευρισκόμεθα πλησίον των συνόρων. Είμεθα οι Ακρίται. Όταν όμως η αγροτική τάξις είναι ευχαριστημένη εκ της θέσεώς της, τότε το καθεστώς είναι περισσότερο εξησφαλισμένον. Καλλίτερος δε βασιλεύς είναι εκείνος, όστις καθιστά την ύπαιθρον γόνιμον χώραν. Εν Δανία η δουλοπαροικία κατηργήθη από του 1788 έτους και στήλη ελευθερίας υπενθυμίζει το γεγονός τούτο. Διατί να μη στηθή [στήλη ελευθερίας] και εν Ελλάδι;»

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000, 6ο τόμος: Ηεθνική ολοκλήρωση (1909-1922). Από το κίνημα στο Γουδί ως την Μικρασιατική Καταστροφή, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2004, σ. 273.

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και επισημαίνοντας ταυτόχρονα τα σχετικά χωρία του παρακάτω κειμένου:

- α. Να εξηγήσετε τους στόχους και τα αποτελέσματα της αγροτικής μεταρρύθμισης της κυβέρνησης Ελευθερίου Βενιζέλου το 1917 (**μονάδες 13**).
- β. Να αποτιμήσετε ειδικότερα τη σημασία της ίδρυσης συνεταιρισμών για την επιτυχία της αγροτικής μεταρρύθμισης του 1917 (**μονάδες 12**).

«Η αγροτική μεταρρύθμιση του Βενιζέλου ήταν το πιο ριζοσπαστικό μέτρο που είχε εφαρμοστεί ως τότε στην Ελλάδα... Αλλάξε ριζικά τις σχέσεις της ιδιοκτησίας της γης, γενικεύοντας το σύστημα της μικρής οικογενειακής ιδιοκτησίας...

Η αγροτική μεταρρύθμιση και ο συνακόλουθος τεμαχισμός της γης συνοδεύτηκαν από αύξηση επενδύσεων στην αγροτική παραγωγή, με τη μορφή πιστώσεων, και από την ταχεία εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος, που αποσκοπούσε αφενός στην προστασία των μικρών παραγωγών και αφετέρου στη μεγαλύτερη ασφάλεια των επενδύσεων στην αγροτική οικονομία. Το βασικό θεσμικό πλαίσιο για την οργάνωση των συνεταιρισμών δημιουργήθηκε το 1914. Οι συνθήκες που δημιούργησε ο πόλεμος έδωσαν στο συνεταιριστικό κίνημα μεγάλη ώθηση. Τα προβλήματα που είχαν σχέση με τη διακίνηση προϊόντων, την παραδοσιακή εκμετάλλευση του μικρού παραγωγού από τους μεσάζοντες, την έλλειψη κεφαλαίων και τους τοκογλυφικούς όρους δανειοδοτήσεως που επικρατούσαν στην ελεύθερη αγορά, έκαναν ακόμη πιο αισθητή την ανάγκη συλλογικής ασφάλειας που πρόσφεραν οι συνεταιρισμοί...»

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', σ. 76.

2. Τα πρώτα βήματα του εργατικού κινήματος

- Τέλη 19^{ου} αιώνα
 - Εμφάνιση των πρώτων σοσιαλιστικών και εργατικών ομάδων στην Ελλάδα
 - Ασκούν μικρότερη επιρροή από αντίστοιχες ομάδες σε Ευρώπη – Βαλκάνια
 - Αιτίες → απουσία μεγάλων σύγχρονων βιομηχανικών μονάδων

- στα μεγάλα έργα, απασχολούνταν σημαντικό ποσοστό εργατών από το εξωτερικό (κυρίως οι ειδικευμένοι)
- πολλά έργα ήταν πρόσκαιρης διάρκειας – όπου υπήρχε σταθερό εργατικό δυναμικό (πχ μεταλλεία) εκδηλώθηκαν και οι πρώτες εργατικές εξεγέρσεις
- Η κυριαρχία της Μεγάλης Ιδέας, εμπόδιζε την ανάπτυξη άλλων κοινωνικών ιδεολογιών

- **Αλλαγή της κατάστασης: Βαλκανικοί πόλεμοι – Ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης**

- Αιτίες → έχει βιομηχανικό υπόβαθρο – κοσμοπολίτικο χαρακτήρα
 - ύπαρξη της «Φεντερασιόν» - πολυεθνικής εργατικής οργάνωσης με πρωτεργάτες σοσιαλιστές, μέλη της εβραϊκής κοινότητας

- **Η ωρίμανση: Α' Παγκόσμιος Πόλεμος**

- Αιτίες → η εμπλοκή της Ελλάδας σε διεθνείς υποθέσεις
 - ο αντίκτυπος της ρωσικής επανάστασης
- Αποτέλεσμα → 1918 → Ίδρυση της Γ.Σ.Ε.Ε (Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος)
 - 1918 → Ίδρυση του Σ.Ε.Κ.Ε (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος)
 - 1924 → προσχώρηση του Σ.Ε.Κ.Ε στη Γ' Διεθνή και μετονομασία του σε Κ.Κ.Ε. (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος)

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

- 2001 - 2003 - 2009 - 2012 - 2015 – 2019 - Φεντερασιόν - Ορισμός

- 2015 - Β2. Να αναφερθείτε στην κατάσταση του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα (μονάδες 15)

- 2009 - ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να παρουσιάσετε:

- α) τους παράγοντες, οι οποίοι έδωσαν ώθηση στο ελληνικό εργατικό κίνημα, από την ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα έως και την ίδρυση του ΣΕΚΕ (μονάδες 15) και
- β) τις αρχές και το πρόγραμμα του ΣΕΚΕ (μονάδες 10)

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Οι βαλκανικοί πόλεμοι με την επιστράτευση είχαν νεκρώσει πᾶσαν σοσιαλιστικήν ζύμωσιν εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιστράτευσις, ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ αἱ ἔθνηκαὶ νίκαι μετέβαλον τὴν κατάστασιν. Ἀλλὰ συγχρόνως οἱ πόλεμοι ἤνοιζαν νέους καὶ ἀνελπίστους ὀρίζοντας καπιταλιστικῆς ἀναπτύξεως διὰ τὴν μικρὰν ἄλλοτε Ἑλλάδα. Καὶ μαζὶ μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς συγκοινωνίας, ἀναπτύσσεται καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξις. Ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα ἐπανευρίσκει τὴν ἐκδήλωσίν της. Ἡ ἀπήχησις τῆς Φεντερασιὸν ἔχει καὶ αὐτὴ εὐνοϊκὴν ἐπίδρασιν. [...] Τὸ 1918 εἰς 700 καὶ πλέον μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἠσχολοῦντο περὶ τοὺς 70.000 ἐργάτας βιομηχανίας. Ἄλλοι 60-70.000 τοῦλάχιστον ἐργάται βιοτεχνίας καὶ ἐμπορίου δέον νὰ προστεθοῦν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν. Ἡ συντεχνιακὴ μορφή τῆς οἰκονομίας παρεχώρησε τὴν θέσιν της εἰς τὴν καθαρῶς κεφαλαιοκρατικήν.

(Α. Μπεναρόγιας, *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου*, έπιμ. Α. Έλεφάντη, Αθήνα: «Κομμούνα», 1986, σσ. 86, 110).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΕΚΕ]

«Το συνέδριο του Κόμματος δέχεται: την κατάργησιν του βασιλικού θεσμοῦ καὶ τὴν ἐκδημοκράτησιν τῆς νομοθετικῆς, ἐκτελεστικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας, δηλαδὴ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας ὡς μεταβατικῆς περιόδου διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς σοσιαλιστικῆς πολιτείας».

(Γ. Κορδάτος, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐργατικοῦ Κινήματος*, Αθήνα: Ἐκδόσεις Μπουκουμάνης, 1972, σ. 315).

Τὸ σχέδιο πάνω στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ποὺ υἰοθετήθηκε ἀπὸ τὸ Σοσιαλιστικὸ Ἐργατικὸ Κόμμα Ἑλλάδος (ΣΕΚΕ), ἦταν τὸ ἀκόλουθο: [...]

Καταργεῖται ὅλων τῶν μυστικῶν συνθηκῶν καὶ κατάργησις τῆς μυστικῆς διπλωματίας.

Ἄμεσος ἀποστράτευσις καὶ γενικὸς ἀφοπλισμὸς καὶ κατεδάφισις ὅλων τῶν φρουρίων καὶ ὀχυρώσεων. Ἀποκατάστασις ὅλων τῶν ἔθνων μικρῶν καὶ μεγάλων μὲ πληρῆς δικαίωμα ν' ἀποφασίζουσιν περὶ τοῦ συστήματος τῆς διοικήσεώς των.

Κατάρτισις τῶν τωρινῶν συμμαχιῶν καὶ ἄμεσος σχηματισμὸς τῆς Κοινωνίας τῶν ἔθνων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπάντων.

Πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἀνωτέρω ὄρων τὸ Σοσιαλιστικὸν Ἐργατικὸν Κόμμα τῆς Ἑλλάδος κρίνει ἀναγκαίαν καὶ ἐπείγουσαν τὴν σύγκλησιν διεθνoῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου οὗ αἱ ἀποφάσεις νὰ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι' ὅλα τὰ ἐργατικὰ κόμματα.

(Γ. Β. Λεονταρίτης, *Τὸ Ἑλληνικὸ Σοσιαλιστικὸ Κίνημα κατὰ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιον Πόλεμον*, μετ. Σ. Ἀντίοχος, Αθήνα: Ἐξάντας, 1978, σ. 270)

- 2012 - ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται: **α.** να αναζητήσετε τις αιτίες καθυστέρησης στην ανάπτυξη του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα μέχρι τους Βαλκανικούς πολέμους και

β. να προσδιορίσετε πώς διαμορφώνονται οι συνθήκες εργασίας των εργατών κατά την ίδια περίοδο.

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[...] Η περιορισμένη προσφορά εργατικής δύναμης στην Ελλάδα αύξησε ήδη από τον 19ο αιώνα τα ημερομίσθια, τόσο στην ύπαιθρο όσο και στις πόλεις. [...] Ως φαίνεται, όμως, ούτε τα σχετικά υψηλά ημερομίσθια της βιομηχανίας έπειθαν τον μικροϊδιοκτήτη αγρότη, έστω και φτωχό, να εγκαταλείψει την βεβαιότητα της αγροτικής αυτάρκειας, όσο μίζερη και αν ήταν, και να διακινδυνεύσει μια ζωή αβεβαιότητας για το μεροκάματο του μετανάστη, στο Λαύριο ή τον Πειραιά. Η καλύτερη απόδειξη είναι η αθρόα «εισαγωγή» ξένων εργατών ήδη από την δεκαετία του 1860. Πολλοί από αυτούς κάλυπταν τις ανάγκες της αγροτικής οικονομίας για εποχικούς ή μόνιμους εργάτες. Άλλοι απαντούσαν στην ζήτηση ειδικευμένων εργατών για την βιομηχανία και ανειδικεύτων εργατών για τα δημόσια έργα. Αλβανοί εργάτες προσλαμβάνονται στα δημόσια έργα και στην Κωπαΐδα, Ιταλοί και Ισπανοί ειδικευμένοι τεχνίτες «εισάγονταν» στο Λαύριο.

Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους, 1830-1920, β' τόμος*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 3 2005, σ. 609

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Ελάχιστα καινούρια εργοστάσια υπάρχουν. [...] Δίπλα σε αυτά τα σύγχρονα εργοστάσια συναντάμε ακόμα κλώστριες, υφαντουργούς και τεχνίτες με λίγα εργαλεία των οποίων η εργασία είναι περίπου αποκλειστικά χειρωνακτική. Εργάζονται για ατελείωτες ώρες μέσα σε θλιβερά σκοτεινά κτίρια, όπου

δεν βρίσκουν ούτε έστω θέση για να κάτσουν, ή χώρους υγιεινής. [...] Η αξιολύπητη και αρρωστημένη όψη πολλών εργατών αποδεικνύει τον υπερβολικά σκληρό μόχθο που επιβάλλεται σ' αυτούς. Ο λαμπρός ήλιος της Ελλάδας σπάνια διεισδύει σ' αυτά τα ανθυγιεινά εργοστάσια, ιδιαίτερα σε αυτά των Τρικάλων και της Καλαμάτας, όπου ο αέρας δεν βρίσκει έστω και μία διέξοδο για να ανανεώσει τη χαλασμένη ατμόσφαιρα των χώρων όπου παρασκευάζονται τρόφιμα, όπως ψωμί, ζυμαρικά, ελαιόλαδο ή σταφίδες, ταυτόχρονα με άλλα είδη.

Η εργάσιμη ημέρα στην Ελλάδα είναι μεγάλη, μακρύτερη από οπουδήποτε αλλού. Κανείς εργάτης δεν φαντάζεται τα καλά και ευεργετικά που θα έφερνε η ημέρα των οκτώ εργάσιμων ωρών. Δεν γνωρίζουν παρά την εργάσιμη των δέκα, το λιγότερο, ενώ συνήθως η εργασία τους διαρκεί 12 ή 14 ώρες, χωρίς κανενός είδους επίδομα ή επιπλέον αμοιβή. Οι απεργίες ήταν πρακτικά άγνωστες μέχρι το 1909. Οι μόνες αξιομνημόνευτες απεργιακές κινητοποιήσεις που έλαβαν χώρα από τότε ήταν τρεις και αφορούσαν την πρωτεύουσα. Αλλά το κοινό έδωσε ελάχιστη προσοχή σ' αυτές τις φασαρίες και οι απεργοί έκριναν ότι οι προσπάθειές τους τούς κόστιζαν ακριβά. [...] Δεν υπάρχει νόμος στην Ελλάδα που να υποχρεώνει τους εργοδότες να αποζημιώσουν τους εργάτες που έπεσαν θύματα ατυχήματος, και οι ίδιοι οι εργάτες είναι πολύ φτωχοί ώστε να ασφαλιστούν για τους κινδύνους. [...] Σε μερικές περιπτώσεις ο ιδιοκτήτης αναλαμβάνει να συνδράμει με έξοδά του τους εργαζόμενους σε αυτόν ή να τους πληρώσει τους μισθούς που έχασαν εξαιτίας κάποιας αρρώστιας. Οι Έλληνες είναι από τη φύση τους καλοί και φιλεύσπλαχνοι... Η κυβέρνηση οφείλει να εκδώσει έναν ειδικό νόμο για την παιδική εργασία. Σε πολλά εργοστάσια, ιδιαίτερα στη Θεσσαλία, την Αρκαδία και τη Μεσσηνία, ξαφνιάστηκα από τη μικρή ηλικία των παιδιών που τα ανάγκαζαν να εργαστούν, αγόρια 8 έως 10 χρόνων και κορίτσια 6 ή 7 χρόνων. Οι αμοιβές τους, αν και είναι ελάχιστες, είναι καλοδεχούμενες από τις οικογένειές τους, γιατί συμπληρώνουν το πενιχρό οικογενειακό εισόδημα. Δεν είναι όμως αξιοθρήνητο να σκέφτεται κανείς ότι τόσο μικρά παιδιά εργάζονται έγκλειστα για 10 ή 12 ώρες σε τέτοια ατμόσφαιρα και με τέτοιους όρους εργασίας;

P. Martin, *La Grèce nouvelle*, Paris, Librairie orientale et americaine, 1913, σσ. 176-177, στο: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ' τάξη Ενιαίου Λυκείου (Θεωρητική Κατεύθυνση)*, Αθήνα: ΟΕΔΒ, 2011, σ. 47.

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

Με βάση τις παρακάτω πηγές και τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου:

- α) Να παρουσιάσετε τις πρώτες προσπάθειες αντίστασης των μισθωτών εργατών στην εκμετάλλευση τους και να αξιολογήσετε την αποτελεσματικότητά τους **(μονάδες 12)**.
- β) Να τεκμηριώσετε την άποψη του σχολικού βιβλίου ότι «η Φεντερασιόν αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για το πέρασμα της σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα» **(μονάδες 13)**.

ΠΗΓΗ 1

Φεντερασιόν

Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης ξεκίνησε από τη μικρή πολιτική λέσχη που ίδρυσε ο Αβραάμ Μπεναρόγιας μαζί με λίγους συνεργάτες του κατά τη διάρκεια της επανάστασης των Νεοτούρκων, τον Ιούνιο του 1908. Σχεδόν ένα χρόνο αργότερα, το Μάιο και Ιούνιο του 1909, η μικρή σοσιαλιστική αυτή ομάδα αναδιοργανώθηκε και ονομάστηκε Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης, οργάνωση αποκλειστικά εβραϊκή. Ο Μπεναρόγιας και οι συνεργάτες του έλπιζαν να διευρύνουν την Φεντερασιόν επί ομοσπονδιακής βάσεως, έτσι ώστε να περιλάβει στους κόλπους της σοσιαλιστές όλων των εθνικοτήτων. Ωστόσο οι διαφορές ανάμεσα στις διάφορες εθνικές ομάδες και η έντονη εχθρότητα που επικρατούσε ανάμεσα στις σοσιαλιστικές οργανώσεις εμπόδισε μια τέτοια συνεργασία. Παρ' όλα αυτά, τα πρώτα χρόνια η Φεντερασιόν ανέπτυξε αξιόλογη δραστηριότητα

οργανώνοντας τους εργάτες της Μακεδονίας και συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην ανάπτυξη του ελληνικού σοσιαλιστικού και εργατικού κινήματος μετά τους βαλκανικούς πολέμους και την προσάρτηση της Μακεδονίας στην Ελλάδα.

Γ. Β. Λεονταρίτη, Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, μτφρ. Σ. Αντίοχος, εκδ. Εξάντας, 1978, σσ. 50-51

ΠΗΓΗ 2

Ο εργασιακός Μεσαίωνα των μεταλλωρύχων του Λαυρίου

Για την πρώτη απεργία των μεταλλωρύχων του Λαυρίου, έχουμε πολύ λίγες πληροφορίες. Γνωστό μονάχα είναι πως η απεργία του 1883 είναι η πρώτη, όχι όμως και η τελευταία που έγινε στα μεταλλεία του Λαυρίου. Η δεύτερη απεργία έγινε το μήνα Ιούλη του 1887. Πρέπει να το τονίσουμε πως οι μεταλλωρύχοι του Λαυρίου δεν ήταν καθόλου οργανωμένοι στα χρόνια εκείνα. Το ταξικό τους ένστιχτο όμως τους έσπρωχνε στην απεργία, γιατί περνούσαν μια ζωή σκυλίσια. Δούλευαν 12-14 ώρες και παίρνανε μεροκάματο από 2 ίσαμε 3 δραχμές. Αν ρωτάτε το που κοιμόντουσαν, θα φρίζετε διαβάζοντας τις εφημερίδες της τοτινής εποχής. Οι σκλάβοι της αρχαιότητας δε ζούσαν χειρότερα από τους νεότερους σκλάβους του Σερπιέρη. Εξάλλου δεν περνούσε βδομάδα που να μη σκοτωθούν κι ένας δύο εργάτες από τα βουλιμέντα και τα φουρνέλα. Στην θέση Δασκαλειό, εκεί που ήταν στα χρόνια εκείνα ανοιγμένο μεταλλείο, παραχόθησαν πολλοί εργάτες, χωρίς η Εταιρεία να δώσει πεντάρα τσακιστή γι' αποζημίωση στις οικογένειές τους. Ακόμα οι παλιοί Λαυριώτες διηγούνται πως ο Σερπιέρης είχε φτιάσει στο δεύτερο πάτωμα του πηγαδιού της Καμάριζας, πλάι στη μηχανή, μια μαρμαρένια κάμαρα, κι' εκεί κρύβονταν τα πτώματα των σκοτωμένων από τα φουρνέλα και τα βουλιμέντα. Τη νύχτα ο καροτσέρης Κάλιος Μάνθος, από τους σπιτικούς του Σερπιέρη, μαζί με άλλους πιστούς της Εταιρείας βγάζανε στα κρυφά τα πτώματα και τα πήγαιναν και τα παράχωναν στα πεύκα του Αη Κωνσταντίνου. Έτσι, κάτω από τις συνθήκες αυτές, που θύμιζαν μεσαίωνα, οι μεταλλωρύχοι για δεύτερη φορά σηκώνουν κεφάλι κι' απεργούν.

Γ. Κορδάτου, Ιστορία των ελληνικού εργατικού κινήματος, σ. 35

3. Οι οικονομικές συνθήκες κατά την περίοδο 1910-1922

- 1910-1922 → περίοδος συνεχούς πολεμικής ετοιμότητας
→ εμφάνιση μιας νέας πολιτικής αντίληψης: **Βενιζελισμός**

Χαρακτηριστικά του Βενιζελισμού	
Οικονομικός Τομέας	➤ το ελληνικό κράτος, μοχλός έκφρασης και ανάπτυξης του ελλητισμού
Επιδίωξη (μέσο)	➤ ενσωμάτωση του εκτός συνόρων ελλητισμού ➤ διεκδίκηση θέσης στο σύγχρονο κόσμο
Προϋποθέσεις	➤ θεσμικός εκσυγχρονισμός ➤ ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων
Αρωγοί στην προσπάθεια Βενιζέλου	➤ Αστική τάξη (με οικονομικές δραστηριότητες στην Ανατολική Μεσόγειο και στόχο, να κυριαρχήσει και πολιτικά)
Αίτημα (στόχος)	➤ Ανάδειξη της Ελλάδας → σε ισχυρό εθνικό κέντρο → σε (ισχυρή) περιφερειακή δύναμη που μπορεί να προστατεύει τα συμφέροντα των πολιτών της

Συμπέρασμα: Η διεκδίκηση της Μεγάλης Ελλάδας, αποκτά σημαντικά ερείσματα → ιδεολογικά (Μεγάλη Ιδέα)
→ πολιτικά (Βενιζέλος + Αστική τάξη)
→ οικονομικά (πλεονασματικοί προϋπολογισμοί)

- **1910**

- Εμφανής πρόοδος της ελληνικής οικονομίας
- Η υπερπόντια μετανάστευση → αντιμετωπίζει την αγροτική κρίση
 - εκτόνωσε τις κοινωνικές εντάσεις
 - ενισχύει την οικονομία της υπαίθρου (μέσω των εμβασμάτων)

- **Βαλκανικοί Πόλεμοι**

- το κόστος τους, δεν κλονίζει την ελληνική οικονομία
- ενσωματώνονται νέες περιοχές
- αύξηση εδαφών 70%, πληθυσμού 80%
- νέες οικονομικές προοπτικές → εδάφη, πεδινά και αρδευόμενα
- πρόβλημα → παρουσία ισχυρών μειονοτικών ομάδων

Συμπέρασμα: → Η Ελλάδα γίνεται υπολογίσιμη δύναμη
→ Αυξάνει την χρηματοπιστωτική της εμπιστοσύνη
→ Η Ελλάδα εμφανίζεται έτοιμη να ενσωματώσει τις νέες περιοχές

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

2003 - Ποιες ήταν οι συνέπειες των Βαλκανικών Πολέμων για την εθνική οικονομία; (Μον. 15)

2008 - Να αιτιολογήσετε γιατί: Ήταν θετική η συμβολή της υπερπόντιας μετανάστευσης στην ελληνική οικονομία πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους. (μον. 5)

2015 επαν. - Να αναφερθείτε στα οφέλη της Ελλάδας από τους Βαλκανικούς πολέμους, καθώς και στα προβλήματα που προέκυψαν από την ενσωμάτωση των νέων περιοχών στη χώρα. (μον.15)

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

I. Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα και τον πίνακα που σας δίνονται και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναζητήσετε τους λόγους της μετανάστευσης των Ελλήνων, κυρίως στις Η.Π.Α., στα τέλη του 19ου αιώνα, και να εκτιμήσετε την έκταση και τα οφέλη που προέκυψαν για την ελληνική οικονομία ως τις αρχές του 20ου αιώνα.

ΠΗΓΗ 1

Η παραγωγική έκρηξη και η κατάρρευση του εμπορίου της ελληνικής σταφίδας ενέτειναν την υπερατλαντική μετανάστευση από τις σταφιδοπαραγωγικές περιοχές, καθώς και από τις γειτονικές, οι οποίες τους έστελναν εποχικούς εργάτες. Η ελληνική σταφιδοπαραγωγή είχε επωφεληθεί από την επιδημία φυλλοξήρας, που είχε πλήξει τα γαλλικά αμπέλια γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1860 και είχε αποδεκατίσει τη γαλλική παραγωγή. Η Ελλάδα κινήθηκε με τρόπο ώστε να καλύψει το κενό στην παγκόσμια αγορά, όπου οι τρεις κύριοι αγοραστές ήταν η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία και η Ρωσία.

Καθώς οι τιμές του εξαγόμενου προϊόντος ανέβηκαν στα ύψη, η σταφιδοκαλλιέργεια αντικατέστησε την ελαιοκαλλιέργεια όπως και την καλλιέργεια σιτηρών... Η ευημερία αφορούσε πρωτίστως τους σταφιδεμπόρους και τους τοκογλύφους και έλαβε τέλος στη δεκαετία του 1890.

Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αι., Αλ. Κιτροέφ, «Η υπερατλαντική μετανάστευση», τ.Α1 σ. 134.

ΠΗΓΗ 2

Στον πελοποννησιακό και αθηναϊκό Τύπο δημοσιεύονταν τακτικά ιστορίες, όπου περιγραφόταν ο πλούτος αγροτικών περιοχών, χάρη στα εμβάσματα ή την επιστροφή των ίδιων των μεταναστών. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι στα συγκεκριμένα παραδείγματα περιλαμβάνονταν η παρακμή της τοκογλυφίας στις επαρχίες, χάρη στα διαθέσιμα σ' αυτές τις περιοχές κεφάλαια, τα οποία στέλνονταν από το εξωτερικό. Στην Πελοπόννησο, τα εμβάσματα προκάλεσαν την αναγκαστική πτώση των επιτοκίων από 25% σε 6-8% και την ουσιαστική εξαφάνιση των δανειστών που είχαν αρχίσει να πλουτίζουν. Επίσης αυξήθηκε η αξία της γης και της εργασίας.

Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αι., Αλ. Κιτροέφ, «Η υπερατλαντική μετανάστευση», τ.Α1 σ. 141-142

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Μετανάστευση προς τις Η.Π.Α (1880-1920)

	Αριθμός μεταναστών	Πληθυσμός των χωρών το 1912	Ποσοστό επί του πληθυσμού
Ελλάδα	370.000	2.800.000	13,2
Ιταλία	4.776.000	34.700.000	12,7
Ισπανία	109.000	20.000.000	0,5
Πορτογαλία	203.000	5.500.000	3,7
Ρουμανία	85.000	7.200.000	1,2
Βουλγαρία	65.000	4.300.000	1,5

Κ. Τσουκαλά, «Εξάρτηση και αναπαραγωγή», σ.σ. 148 -149

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Άμεση αποστολή γραμματίων από τις Η.Π.Α. στην Ελλάδα (ποσά σε εκατομμύρια χρυσά φράγκα)

1914	69
1915	60
1916	85
1917	80
1918	140
1919	330
1920	670
1921	330
1922	200
1923	110
1924	212

Ζολώτας, ό.π., σσ. 47-48

II. Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις: 1) να επισημάνετε το ρόλο της «Μεγάλης Ιδέας» στην πολιτική και την οικονομία κατά τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας της Ελλάδας (**Μονάδες 10**) και 2) να παρουσιάσετε τις επιλογές του «βενιζελισμού» αναφορικά με τις εθνικές επιδιώξεις και τον εκσυγχρονισμό του κράτους (**Μονάδες 15**).

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Για τους Έλληνες η καθολικότητα της Μεγάλης Ιδέας ήταν συμπληρωματική της αοριστίας της: ένα άλλοθι, μια θαυματουργή γέφυρα των αντιθέσεων, μία μετάθεση στο άδηλο μέλλον της λύσης όχι μόνο του αλυτρωτικού ζητήματος –που άλλωστε η Μεγάλη Ιδέα δεν το αφορούσε ρητά και αποκλειστικά–, αλλά του συνόλου των ελληνικών προβλημάτων.

Ελλη Σκοπετέα, «Το πρότυπο Βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα», σελ. 268, εκδόσεις Πολύτυπο, Αθήνα 1988.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Ο βενιζελισμός αποδεικνύεται ο πιο συνεπής, διορατικός και πραγματιστικός φορέας της εθνικής ολοκλήρωσης. [...] Αυτοκαθορίζεται και νομομοποιείται με αναφορά στο Έθνος ως ενιαίο σύνολο, που αγκαλιάζει Παλαιά Ελλάδα, Νέες Χώρες και αλύτρωτους.

Γιώργου Μαυρογορδάτου, «Μελέτες και Κείμενα για την περίοδο 1909-1940», σελ. 43-44, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1982.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

«Με την φυσική επάνοδον εις τα όρια εντός των οποίων ο ελληνισμός έδρασεν από της προϊστορικής εποχής, να δημιουργήσωμεν, λέγω, μίαν μεγάλην Ελλάδα ισχυράν και πλουσίαν, ικανήν να αναπτύξη εντός των ορίων την ζωτικήν βιομηχανίαν, ικανήν ως εκ των συμφερόντων τα οποία θα εξεπροσώπει, να συνάψη συμβάσεις μετ' άλλων κρατών υπό τους αρίστους δυνατούς όρους».

(Αγόρευση του Βενιζέλου στη Βουλή τον Σεπτέμβριο του 1915).

Δεν οιστρηλατούσε πλέον τους αστούς η μορφή του μαρμαρωμένου βασιλιά, τους εξεσήκωνεν η σκέψις ότι πρέπει η Ελλάς να παύση να είναι ψωροκόσταινα...*

(Κρίση του Θ. Βαΐδη στο έργο του «Ελ. Βενιζέλος» για τους οικονομικούς στόχους της εθνικής εξόρμησης).

Θ. Διαμαντόπουλου, «Οι πολιτικές δυνάμεις της βενιζελικής περιόδου. Ο βενιζελισμός», τόμος 1ος, τεύχος α', σελ. 152, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1985.

* οιστρηλατώ: μεταδίδω ενθουσιασμό

III. Συνδυάζοντας τις ιστορικές γνώσεις σας και τις πληροφορίες των παραθεμάτων που σας δίνονται, να αναφερθείτε στα οφέλη της Ελλάδας από τους Βαλκανικούς πολέμους, αλλά και στα προβλήματα που προέκυψαν από την ενσωμάτωση των νέων περιοχών στον εθνικό κορμό.

Κείμενο Α

Μολονότι η Ελλάδα βγήκε υπερχρεωμένη από τους Βαλκανικούς Πολέμους, η ελληνική οικονομία έδινε κάποια σημεία ανόρθωσης, οφειλόμενα ίσως στην αναθέρμανση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος μετά τη γενική ευφορία που δημιούργησαν οι σαρωτικές στρατιωτικές επιτυχίες, επιτρέποντας στον ελληνικό λαό να ατενίζει το μέλλον με πρωτόγνωρη αισιοδοξία. [...]

Ό,τι συνέβαλε τα μέγιστα στο κλίμα σιγουριάς και αισιοδοξίας ήταν ο ενθουσιασμός για τις στρατιωτικές επιτυχίες. [...] Η παραγωγική δυνατότητα όσων περιοχών προσαρτήθηκαν και η παρεπόμενη επέκταση της εσωτερικής αγοράς ασφαλώς προσιωνίζονταν λαμπρό μέλλον. [...]

Επιπλέον, οι στρατιωτικές επιτυχίες υπαγόρευαν τη διαρκή πολεμική ετοιμότητα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων για την προάσπιση των νέων εδαφών, αφού τόσο η Τουρκία όσο και η Βουλγαρία δεν θα αποδέχονταν μάλλον τις εδαφικές τους απώλειες. Η επέκταση όμως της αμυντικής θωράκισης της Ελλάδας αναπόφευκτα καταπονούσε την οικονομία της.

Γεώργιος Β. Λεονταρίτης, Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο 1917-1918, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2000, σσ. 238-239

Κείμενο Β

[...] Το 1913 η ύπαιθρος της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης έμοιαζε περισσότερο με την νοτιοελλαδική ύπαιθρο των αρχών του 19ου, παρά με εκείνη των αρχών του 20ού αιώνα. Εκτεταμένα έλη κάλυπταν τις πεδινές περιοχές, η ελονοσία ενδημούσε, η πληθυσμιακή πυκνότητα ήταν χαμηλή. Κυρίαρχη μορφή ιδιοκτησίας ήταν τα τσιφλίκια, που συνδυάζονταν με την ημινομαδική κτηνοτροφία. Η οικονομία των νέων επαρχιών αντιμετώπιζε πρόσθετα προβλήματα κι απ' το γεγονός ότι έως τότε ήταν προσανατολισμένη προς τα οικονομικά και πολιτικά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από τα οποία είχε αποκοπεί. Επιπλέον, στις νέες βόρειες επαρχίες κατοικούσε ένα μωσαϊκό από διαφορετικές φυλετικές και θρησκευτικές ομάδες. [...]

Αλέξης Φραγκιάδης, *Ελληνική Οικονομία 19ος – 20ός αιώνας*,
Νεφέλη, Αθήνα 2007, σσ. 127-128

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

Βενιζελισμός: Αστικός Εθνικισμός - Αστικός Εκσυγχρονισμός

Πέρα και πίσω από το «χάρισμα» του ηγέτη του, η ανεπανάληπτη δυναμική του Βενιζελισμού πηγάζει από έναν εξίσου ανεπανάληπτο συνδυασμό αστικού εθνικισμού και αστικού εκσυγχρονισμού, σε αδιάσπαστη και διαλεκτική ενότητα. Από την πρώτη στιγμή, το 1910, ο εκσυγχρονισμός τέθηκε στην υπηρεσία της εθνικής ολοκλήρωσης. Με τη σειρά της, η εθνική ολοκλήρωση υπηρέτησε τον εκσυγχρονισμό μέχρι το τέλος, προσφέροντας την αναντικατάστατη πολιτική και ιδεολογική τον νομιμοποίηση. Στο γενικό αυτό επίπεδο, γίνεται φανερή η άρρηκτη συνέχεια και συνέπεια του Βενιζελισμού (και του Βενιζέλου προσωπικά). Αν πρέπει κανείς να διακρίνει δύο φάσεις, ίσης περίπου διάρκειας, είναι επειδή το περιεχόμενο της εθνικής ολοκλήρωσης άλλαξε αναγκαστικά και ριζικά μετά την Καταστροφή του 1922. Πριν, σήμαινε πρωταρχικά την απελευθέρωση των αλυτρώτων με την αντίστοιχη εδαφική επέκταση του εθνικού κράτους. Μετά, σήμαινε αποκλειστικά την αφομοίωση των πρώην αλυτρώτων ως Νέων Χωρών ή ως προσφύγων πια και την επίτευξη εθνικής ομοιογένειας και μιας νέας εθνικής ταυτότητας μέσα στα οριστικά πλέον κρατικά σύνορα. Έτσι, κατά την πρώτη ηρωική περίοδο του Βενιζελισμού (1910-1920), ο αστικός εκσυγχρονισμός συναρθρώθηκε με τον αλυτρωτισμό, με ιδεολογικό επιστέγασμα τη Μεγάλη Ιδέα. Κατά τη δεύτερη περίοδο (1922-1932), ο αστικός εκσυγχρονισμός συναρθρώθηκε με την οικοδόμηση ενιαίου εθνικού κράτους, με ιδεολογικό επιστέγασμα την Αβασίλευτη Δημοκρατία, στην οποία ο Βενιζελισμός επιχείρησε να προσδώσει ευρύτερο ιδεολογικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Ως ανεπανάληπτος συνδυασμός αστικού εκσυγχρονισμού και αστικού εθνικισμού ο Βενιζελισμός στηρίχθηκε σε εξίσου ανεπανάληπτες ιστορικές προϋποθέσεις (που έλλειπαν από τα προγενέστερα εγχειρήματα του Μαυροκορδάτου και του Τρικούπη), Εκμεταλλεύτηκε αδιάστατα και δημιουργικά μια σειρά από διεθνείς συγκυρίες κατά την περίοδο 1910-1920, που πρόσφεραν τις καλύτερες αλλά και τελευταίες ευκαιρίες πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας, ως συνεπούς και ρεαλιστικού αλυτρωτισμού. Για πρώτη και τελευταία φορά, άλλωστε, τα συμφέροντα του βρετανικού ιμπεριαλισμού συνέπεσαν και συμπορεύτηκαν με τις ελληνικές εθνικές επιδιώξεις. [...]

[Γ. Θ. Μαυρογορδάτος - Χ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), «Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός»,
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1988]

4. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος

- Η Ελλάδα εισέρχεται στον Α' Π.Π. κάτω από δύσκολες / περίπλοκες συνθήκες:
 - Διχασμός
 - άσκοπη / δαπανηρή επιστράτευση του 1915
 - δημιουργία κυβέρνησης «Εθνικής Άμυνας»
 - συμμαχικός αποκλεισμός
- } Μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος

- Αντιμετώπιση οικονομικής δυσπραγίας
 - χορήγηση ιδιόμορφου συμμαχικού δανεισμού
 - 12 εκ λίρες (**Αγγλία**), 300 εκ φράγκα (**Γαλλία**), 50 εκ δολάρια (**ΗΠΑ**)
 - τα χρήματα δεν εκταμιεύονται, θεωρούνται κάλυμμα για την έκδοση πρόσθετου χαρτονομίσματος (απόθεμα σε χρυσό – συνάλλαγμα)
- Με τα χρήματα αυτά, χρηματοδοτείται η πολεμική συμμετοχή σε:
 - Μακεδονικό μέτωπο (1917-18)
 - Εκστρατεία Κριμαίας / Ουκρανίας (1919)
 - Α' φάση του πολέμου στη Μ. Ασία (1919-20)
- **Αλλαγή δεδομένων - Νοέμβριος 1920**
 - Ήττα Βενιζέλου
 - Επάνοδος Κωνσταντίνου
 - Απόσυρση κάλυψης νομίσματος από Συμμάχους (σε αντίποινα)
 - Οικονομική κρίση
- **Συνέπειες**
 - Ένα μέρος των χρημάτων, χωρίς αντίκρισμα
 - Παθητικός προϋπολογισμός (από το 1918)
 - Η παρουσία στη Μ. Ασία, δαπανηρή
- **Αντιμετώπιση**
 - Μάρτιος 1922 → Διχοτόμηση του νομίσματος
→ εισροή στα δημόσια ταμεία, 1.2 δις δραχμών (επανάληψη του εγχειρήματος το 1926)

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

2003 επαν. - Ποια είναι η ιδιομορφία των δανείων που ενέκριναν οι Σύμμαχοι για την Ελλάδα και ποια η χρήση τους μέχρι το 1920; (**μον. 12**)

2011 επαν. - Διχοτόμηση της δραχμής (Μάρτιος 1922) (**ορισμός**)

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

ΠΗΓΗ 1

Η μεταστροφή της πολιτικής των Συμμάχων

Ο Γάλλος πρωθυπουργός Leygues πρότεινε να σταλεί στην ελληνική κυβέρνηση σαφής προειδοποίηση ότι τυχόν επιστροφή του Κωνσταντίνου θα σήμανε παραδοχή της πολιτικής τον κατά τη διάρκεια τον πολέμου και ανασύσταση ενός καθεστώτος εχθρικού προς τους Συμμάχους. Στην περίπτωση αυτή θα έπρεπε η Ελλάδα να γνωρίζει ότι οι Σύμμαχοι δεν ήταν σε θέση να εμπιστευθούν σημαντικά στρατηγικά σημεία στη Μικρά Ασία σε μια μη φιλική κυβέρνηση. Με άλλα λόγια, επιστροφή του Κωνσταντίνου θα σήμαινε αναθεώρηση, από τις Δυνάμεις, της Συνθήκης των Σεβρών. Το τελικό κείμενο, που υιοθετήθηκε από τη Συμμαχική Συνδιάσκεψη του Λονδίνου και επιδόθηκε στην κυβέρνηση Ράλλη, στις 20 Νοεμβρίου / 3 Δεκεμβρίου, αποτελούσε, τυπικά, συμβιβασμό ανάμεσα στις δύο απόψεις με ουσιαστική παραδοχή των γαλλικών θέσεων. Δεν έθετε θέμα αναθεώρησης της Συνθήκης, αλλά τόνιζε ότι οι δυνάμεις της Entente, θα θεωρούσαν την τυχόν επιστροφή τον Κωνσταντίνου στον ελληνικό θρόνο σαν μια μη φιλική ενέργεια που θα τους έδινε το δικαίωμα να επανεξετάσουν ολόκληρη την πολιτική τους στην Εγγύς Ανατολή χωρίς καμία δέσμευση· χωρίς δηλαδή να δεσμεύονται από τη Συνθήκη των Σεβρών. Η Ελλάδα θα έπανε να θεωρείται σύμμαχος-εντολοδόχος της Entente στη Μικρά Ασία. Στις 21 Νοεμβρίου / 4 Δεκεμβρίου, μια μέρα πριν από το Δημοψήφισμα για την επιστροφή τον Κωνσταντίνου, οι πρεσβευτές της Αγγλίας, της Γαλλίας και της

Ιταλίας εξουσιοδοτήθηκαν να γνωστοποιήσουν στην ελληνική κυβέρνηση ότι οι Σύμμαχοι θα διέκοπταν κάθε οικονομική υποστήριξη προς την Ελλάδα αν ξαναγύριζε ο εξόριστος μονάρχης.
[Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978, σελ. 150]

I. Λαμβάνοντας υπόψη τα ιστορικά παραθέματα των πηγών 2 και 3 και το σχολικό σας εγχειρίδιο, να αναφερθείτε: α) στους λόγους που οδήγησαν στη διχοτόμηση του νομίσματος (**8 μονάδες**), β) στον τρόπο που αυτή μεθοδεύτηκε (**8 μονάδες**) και γ) στα αποτελέσματά της (**7 μονάδες**).

ΠΗΓΗ 2

Η «διχοτόμηση της δραχμής»

Οι προσπάθειες τον Γούναρη για δανειοδότηση από το εξωτερικό αποτυγχάνουν. Οι Αγγλογάλλοι έχουν ακυρώσει όλες τις πιστώσεις από την εποχή της επανόδου του Κωνσταντίνου στην Ελλάδα. Ο Γούναρης αναγκάζεται να ακολουθήσει αντιλαϊκή δημοσιονομική πολιτική. Ο υπουργός Οικονομικών Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης προχωρεί με νόμο στη σύναψη εσωτερικού αναγκαστικού δανείου ύψους ενός δισεκατομμυρίου πεντακοσίων εκατομμυρίων δραχμών (Μάρτιος 1922). Ο τρόπος εφαρμογής του αναγκαστικού δανείου ήταν-πρωτότυπος: το χαρτονόμισμα που κυκλοφορούσε χάνει τη μισή του αξία. Οι πενήντα δραχμές, για παράδειγμα, που είχε στα χέρια τον ο πολίτης αποκτούν ονομαστική αξία είκοσι πέντε δραχμών. Οι άλλες είκοσι πέντε κατατίθενται στο δημόσιο ταμείο. Έτσι, ο ελληνικός λαός, αφηνιδιαστικά, χάνει το μισό του νόμισμα.

Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη, Γ' Λυκείου του ΟΕΔΒ, 2001

ΠΗΓΗ 3

Στον οικονομικό τομέα η κατάσταση χειροτέρευε με σταθερά επιταχυνόμενο ρυθμό. Το αναγκαστικό δάνειο που είχε εισαγάγει ο Πρωτοπαπαδάκης με τη διχοτόμηση τον χαρτονομίσματος ενίσχυσε με ένα αρκετά σημαντικό ποσό το Δημόσιο Ταμείο, αλλά δεν ενίσχυσε καθόλου τη δημοτικότητα της κυβερνήσεως [...] Αλλά και το ποσό αυτό δεν επαρκούσε παρά μόνο για τη συντήρηση του στρατού και την οργάνωση της αποχωρήσεώς του από τη Μικρά Ασία. [...] Δεν έλυσε όμως το οικονομικό πρόβλημα της χώρας. Η διχοτόμηση του νομίσματος σε «Σταύρους» (την εικόνα δηλαδή του ιδρυτή της Εθνικής Τράπεζας Γεωργίου Σταύρου και σε «Στέμματα» βοήθησε να αντιμετωπισθούν οι άμεσες κρατικές υποχρεώσεις ως το φθινόπωρο του 1922.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978, σελ. 158

5. Η οικονομική ζωή κατά την περίοδο 1922-1936

- **Μικρασιατική καταστροφή** → μεταβολή των δεδομένων της ελληνικής κοινωνίας

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ:	
ΑΦΙΞΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	
ΑΦΙΞΗ	ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ
1.230.000 Έλληνες χριστιανοί 45.000 Αρμένιοι	610.000 Μουσουλμάνοι
Ανατροπή των δεδομένων της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας → Ανάγκη για μια νέα αρχή	

- **Αφιξη προσφύγων**

- αποτελέσει μια πρωτοφανή ανθρώπινη τραγωδία
- λειτούργησε ως καταλύτης στην ελληνική κοινωνία
- **Προβλήματα που έπρεπε να ξεπεραστούν**
 - χρόνιες ανεπάρκειες της ελληνικής (δημόσιας) διοίκησης
 - ασθένειες-μάστιγες (φυματίωση, ελονοσία)
- **Αντίδραση κρατικού μηχανισμού**
 - μάλλον επαρκής
 - αξιοποίηση των μουσουλμανικών περιουσιών (5 – 10 δις δραχμές)
 - αξιοποίηση ξένης βοήθειας (λειτουργεί συμπληρωματικά)
 - συσκοτίζεται όμως από → πολιτική αστάθεια*
 - μίση του Διχασμού*
 - επεμβάσεις στρατού*
 - απόπειρες πραξικοπημάτων*

*** Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου (1922 - 1935) σημειώνονται τα ακόλουθα κινήματα / επεμβάσεις του στρατού:*

- *Κίνημα Πλαστήρα - Γονατά (Σεπτέμβριος 1922)- Δίκη των Έξι, Έξωση του Βασιλιά*
- *Κίνημα Γαργαλίδη - Λεοναρδόπουλου (Οκτώβριος 1923)*
- *Ναυτικό κίνημα Κολιαλέξη (Αύγουστος 1924)*
- *Κίνημα Λούφα (Νοέμβριος 1924)*
- *Κίνημα Παγκάλου (Ιούνιος 1925) - Εγκαθίδρυση δικτατορίας*
- *Κίνημα Δημοκρατικού Τάγματος Θεσσαλονίκης κατά Παγκάλου (Απρίλιος 1925)*
- *Κίνημα Κονδύλη κατά Παγκάλου (Αύγουστος 1926) - Ανατροπή δικτατορίας*
- *Κίνημα Πλαστήρα (Μάρτιος 1933)*
- *Κίνημα Βενιζελικών (Μάρτιος 1935)*

6. Η ελληνική οικονομία κατά την περίοδο του μεσοπολέμου

- **Μικρασιατική καταστροφή** → παρά το κόστος, δίνει και μια σειρά **πλεονεκτήματα**
- **Η Ελλάδα** → έχει εθνική ομοιογένεια (μειονότητες <7%)
 - έχει ολοκληρώσει την αγροτική μεταρρύθμιση
 - έχει προωθήσει την αστικοποίηση (1/3 ζει στα αστικά κέντρα)

- έχει βελτιώσει τις υποδομές (υιοθετώντας αναπτυξιακές υποδομές κάτω από το βάρος των συνθηκών)
- «Συγκέντρωση» των Ελλήνων (στον κρατικό κορμό) – εγκατάλειψη του «κοσμοπολιτισμού»
- η έλευση των προσφύγων έφερε γνώσεις, πολιτισμό και διάθεση για εργασία
- **Θεμέλιο της προσπάθειας** → διάθεση όλων να εργαστούν και να ξαναδημιουργήσουν ό,τι χάθηκε

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

2003 - Ποιοι παράγοντες επέτρεψαν την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου; **(μον. 13)**

2007 - Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα, που είχε αποκτήσει η Ελλάδα του μεσοπολέμου (1919-1939), τα οποία επέτρεψαν τη θετική οικονομική της πορεία; **(μον. 12)**

2012 - Β2. Ποια πλεονεκτήματα, που επέτρεπαν μια θετική οικονομική πορεία, εξασφάλισε η Ελλάδα στη διάρκεια του Μεσοπολέμου (1919-1939); **(μον. 12)**

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

Με βάση τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου και των παραθεμάτων που ακολουθούν να αναφερθείτε:

- α) στις συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων **(μονάδες 10)**
- β) στην αντίδραση του κρατικού μηχανισμού και στα προβλήματα που είχε να αντιπαλέψει **(μονάδες 15)**

ΠΗΓΗ 1

Ο συνοικισμός της Τριανδρίας

[...] Είνε ο πιο ακάθαρτος κι ο πτωχότερος, χειρότερος από τον Τενεκέ Μαχαλά. [...] Και οι κάτοικοι υπομένουν όλα τα μαρτύρια διότι δεν μπορούν τίποτε να κάνουν. Άδικα θα φωνάζουν και θα τσιρίζουν. Δεν θα τους ακούσει κανείς. Οι ίδιοι είναι τόσο πτωχοί, ώστε δεν είναι σε θέση καμμία βελτίωση να επιφέρουν στην κατάστασή τους. Οι 200 θάλαμοι και οικίσκοι περίπου, που αποτελούν τον συνοικισμόν είναι ελεεινοί σε απίστευτο σημείο. Είναι κάτι χειρότερο από τρώγλες. Σάπιοι εντελώς, που σε κάθε φύσημα του ανέμου υποκύπτουν και διαλύονται, όπως συνέβη το χειμώνα. Πολλές στέγες ανηρπάγησαν από το μανιασμένο Βαρδάρη και ολόκληροι τοίχοι κατέρρευσαν. Με την πρώτη βροχή οι θάλαμοι πλημμυρούν, οι τοίχοι μουσκεύουν και οι τρωγλοδύται βγαίνουν να στεγνώσουν στον ήλιο ή στον αέρα. Εκεί μέσα λοιπόν στοιβάζονται σαν σαρδέλλες πολυμελείς οικογένειες, πάνω στο υγρό χώμα και αγωνίζονται να υπερνικήσουν το θάνατο που παραμονεύει σε κάθε γωνία.

(Εφημερίς των Βαλκανίων, 22 Μαρτίου 1929)

ΠΗΓΗ 2

Η αντιμετώπιση του προβλήματος της αποκατάστασης των προσφύγων από το κράτος

Για να ενισχυθούν οι προσφυγικές οικογένειες της υπαίθρου η επιτροπή και η κυβέρνηση διένειμαν πάνω από 245.000 ζώα και μεγάλες ποσότητες γεωργικών εργαλείων. Τα 2/3 των εξόδων της επιτροπής δαπανήθηκαν στη Μακεδονία με αποτέλεσμα να αναζωογονηθεί το τμήμα αυτό της Ελλάδος σε τέτοιο βαθμό, ώστε σύμφωνα με τις εντυπώσεις του John Campell το 1930, δυσκολευόταν κανείς να αναγνωρίσει το έρημο τόπο του 1923 -«εκεί που προηγουμένως έβλεπες τεράστιες ακαλλιέργητες εκτάσεις υπάρχουν σήμερα χωριά που ανθούν, γεμάτα ζώα και με φανερά τα σημάδια της ανέσεως, και

σε μερικές περιπτώσεις της ευμάρειας ... Τα αποτελέσματα αυτά οφείλονται κυρίως στο θάρρος, την ενεργητικότητα, την εργατικότητα και τη δεκτικότητα σε νέες ιδέες που χαρακτηρίζουν και την πλειοψηφία των προσφύγων».

Ωστόσο, αν η εγκατάσταση των προσφύγων σε αγροτικές περιοχές, που αποτέλεσε και το κύριο έργο της Ε.Α.Π. και απορρόφησε το μεγαλύτερο μέρος των πόρων που διέθετε, πραγματοποιήθηκε με αρκετή επιτυχία, η εγκατάσταση στα αστικά κέντρα παρουσίασε πολύ μεγαλύτερες δυσχέρειες ...»

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', σ.302.

7. Οι μεγάλες επενδύσεις

- Οι αλλαγές, μετά το 1922, αναδεικνύουν την ανάγκη για σημαντικές επενδύσεις σε **υποδομές**
 - Υδρευση → κατασκευή φράγματος Μαραθώνα (ΟΥΛΕΝ)
 - Ηλεκτροδότηση → εγκατάσταση σύγχρονων μονάδων παραγωγής ρεύματος (ΠΑΟΥΡ)
 - Επικοινωνίες → επενδύσεις στο τηλεφωνικό δίκτυο (γερμανικές εταιρείες)
 - Μεταφορές → δημιουργία σύγχρονου αστικού δικτύου (ηλεκτροκίνητα τραμ και λεωφορεία)
 - Εγγειοβελτιωτικά → αύξηση των καλλιεργούμενων εδαφών

8. Η Τράπεζα της Ελλάδος

- **1927**
 - Αίτημα της Ελλάδας στην Κ.Τ.Ε. για παροχή πρόσθετου δανείου
 - Τίθεται ζήτημα δημιουργίας μιας κεντρικής κρατικής τράπεζας με σκοπό:
 - διαχείριση των χρεών
 - έκδοση χαρτονομίσματος
 - ενιαία εφαρμογή κρατικής οικονομικής πολιτικής
- **Μάιος 1927** →
 - Ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος (παρά τις διαφωνίες της Εθνικής Τράπεζας) → λειτουργία, ένα χρόνο αργότερα, το 1928.
 - πετυχαίνει σταθερές ισοτιμίες δραχμής απέναντι στα ξένα νομίσματα
 - μέσω → της στήριξης της έκδοσης χαρτονομίσματος στα αποθέματα σε χρυσό και συνάλλαγμα
 - της εξασφάλισης της μετατρεψιμότητας της δραχμής σε χρυσό
- **Αποτελέσματα**
 - δημιουργία ευφορίας στα δημόσια οικονομικά
 - βελτίωση της πιστοληπτικής ικανότητας του κράτους
 - ενίσχυση της εισροής συναλλάγματος και των επενδύσεων
 - δημιουργία ισχυρής δυναμικής και ώθησης για πολιτικές, θεσμικές και οικονομικές πρωτοβουλίες (κυβ. Βενιζέλου, 1928-32)

• Οικονομική κρίση

- αλλαγή των συνθηκών από το 1932

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

2003 επαν. - Ποιες ήταν οι μεγάλες επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή; (**μον. 14**)

2004 επαν. - Ποιες μεγάλες επενδύσεις έγιναν στην Ελλάδα κατά την περίοδο του μεσοπολέμου; (**μον.12**)

2006 - ΟΥΛΕΝ (ορισμός)

2006 επαν. - Ποιες μεγάλες επενδύσεις έγιναν στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου; (**μον. 13**)

2007 – Β1. Ποιες μεγάλες επενδύσεις έγιναν στην Αθήνα στους τομείς της υδροδότησης και της παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος κατά την περίοδο του μεσοπολέμου; (**μον.12**)

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Το φράγμα του Μαραθώνα

Η αύξηση όμως του πληθυσμού της Αθήνας δημιούργησε νέες ανάγκες. Για το λόγο αυτό το 1925 άρχισαν να κατασκευάζονται τα πρώτα σύγχρονα έργα ύδρευσης στην περιοχή της Πρωτεύουσας. Τη χρονιά αυτή υπογράφηκε σύμβαση μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, της Αμερικανικής Εταιρείας ULEN και της Τράπεζας Αθηνών για τη χρηματοδότηση και κατασκευή έργων ύδρευσης της Πρωτεύουσας από τη λεκάνη απορροής της Πάρνηθας. Τα έργα θα επόπτευε κατασκευαστικά η Ανώνυμος Ελληνική Εταιρεία Υδάτων (ΕΕΥ), η οποία συστάθηκε για το σκοπό αυτό. Το πρώτο μεγάλο έργο ήταν η κατασκευή του φράγματος του Μαραθώνα.

Για την κατασκευή του φράγματος - που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1926 και ολοκληρώθηκε το 1929 - εργάστηκαν περίπου 900 άνθρωποι. Το φράγμα είναι τοξωτό και επενδεδυμένο με Πεντελικό μάρμαρο, ιδιαιτερότητα που του προσδίδει μοναδικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Το ύψος του είναι 54 μ. και το μήκος του 285μ.

(από την ιστοσελίδα της ΕΥΔΑΠ)

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Η Ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος και τα Πρώτα Χρόνια Λειτουργίας της

Η Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύθηκε σε συνέχεια του Πρωτοκόλλου της Γενεύης της 15ης Σεπτεμβρίου 1927 και άρχισε να λειτουργεί στις 15 Μαΐου 1928.

Η πρόταση για τη δημιουργία της κεντρικής τράπεζας έγινε από την Κοινωνία των Εθνών προκειμένου να στηριχθούν οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τα σοβαρά οικονομικά και δημοσιονομικά προβλήματα της εποχής. Μέχρι την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος, τις λειτουργίες κεντρικής τράπεζας ασκούσε η μεγαλύτερη εμπορική τράπεζα της χώρας, η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία είχε ιδρυθεί το 1841 και βαθμιαία είχε αποκτήσει μονοπώλιο επί του εκδοτικού προνομίου. Σύμφωνα με την Κοινωνία των Εθνών, στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος υπήρχε ασυμβίβαστο για την άσκηση δημόσιας εξουσίας, όπως η έκδοση του χαρτονομίσματος, παράλληλα με τη δραστηριότητα εμπορικής τράπεζας.

Στη νέα, κεντρική, τράπεζα μεταβιβάστηκαν από την Εθνική Τράπεζα στοιχεία ενεργητικού (κυρίως χρυσός και ομόλογα του Δημοσίου) και παθητικού (το εκδοθέν χαρτονόμισμα και ιδίως οι καταθέσεις του Δημοσίου).

Η Τράπεζα της Ελλάδος άρχισε τη λειτουργία της τον Μάιο του 1928 με προσωπικό 500 ατόμων. Στη συνέχεια, η Τράπεζα άνοιξε έναν αριθμό πρακτορείων και υποκαταστημάτων κυρίως για την τροφοδότηση των τοπικών αγορών σε χαρτονόμισμα και για τη διενέργεια πληρωμών ή/και

εισπράξεων για λογαριασμό του Δημοσίου. Στις 4 Απριλίου 1938 η έδρα της Τράπεζας μεταφέρθηκε στη σημερινή της θέση.

Το Πρωτόκολλο της Γενεύης καθόρισε, επίσης, το περιεχόμενο της δραχμής σε χρυσό και όρισε ότι η δραχμή θα ακολουθούσε τον Κανόνα Χρυσού-Συναλλάγματος. Σύμφωνα μάλιστα με το 'Άρθρο 4 του αρχικού Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος "κύριον καθήκον της Τραπεζής είναι η εξασφάλισης της σταθερότητας της εις χρυσόν αξίας των γραμματίων αυτής. Προς τον σκοπόν τούτον θα ρυθμίζη, εντός των ορίων του Καταστατικού αυτής, την κυκλοφορίαν και την πίστιν εν Ελλάδι"

(Από την ιστοσελίδα της Τράπεζας της Ελλάδος)

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

2002 - Ποιοι ήταν οι λόγοι της ίδρυσης και ποια τα αποτελέσματα της δραστηριότητας της Τραπεζής της Ελλάδος έως το 1932; **(μον.14)**

2004 εσπ. - Ποιοι ήταν οι λόγοι της ίδρυσης και ποια τα αποτελέσματα της δραστηριότητας της Τραπεζής της Ελλάδος έως το 1932; **(μον. 13)**

2005 - Ποιες ήταν οι διαδικασίες για την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας και ποια η δραστηριότητά της στα πρώτα στάδια της λειτουργίας της; **(μον. 14)**

2010 - Δ1. Αξιολογώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το παράθεμα που σας δίνεται, να αναφερθείτε στους σκοπούς **(μονάδες 5)**, την οργάνωση **(μονάδες 5)** και το έργο **(μονάδες 15)** της Τράπεζας της Ελλάδος μέχρι τις αρχές του 1932.

Κείμενο

Το καταστατικό της Τράπεζας της Ελλάδος κατοχύρωνε την ανεξαρτησία της από την πολιτική εξουσία με διατάξεις που ήταν από τις πιο προωθημένες της εποχής. [...]

Η κύρια αποστολή που ανατέθηκε στη νέα τράπεζα ήταν να εγγυάται τη μετατρεψιμότητα του νομίσματος. Για να την εκπληρώσει η τράπεζα διέθετε το αποκλειστικό προνόμιο έκδοσης τραπεζογραμματίων και δικαιούνταν, σύμφωνα με το καταστατικό της, να ελέγχει τη νομισματική κυκλοφορία και την πίστη. Το καταστατικό προέβλεπε ότι το εκδοτικό προνόμιο μπορούσε να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή, αν η τράπεζα αποτύγχανε να εξασφαλίσει τη σταθερότητα της αξίας των τραπεζογραμματίων της σε χρυσό. [...]

[...] Το καταστατικό όριζε το ελάχιστο του καλύμματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων στο 40%. Το κάλυμμα περιλάμβανε χρυσό και ξένο συνάλλαγμα ελεύθερα μετατρέψιμο σε χρυσό. [...] Η διοίκηση της τράπεζας ανετίθετο στο διοικητικό συμβούλιο. Αυτό αποτελείτο από τον διοικητή, τον υποδιοικητή και εννέα μέλη. Τουλάχιστον τρία από τα μέλη του εκπροσωπούσαν τον εμπορικό και βιομηχανικό κόσμο και άλλα τρία τον αγροτικό κόσμο της χώρας. [...]

Η κυβέρνηση διατηρούσε επίσης το δικαίωμα να διορίζει έναν επίτροπο στην τράπεζα. Πρώτοι διοικητής και υποδιοικητής διορίστηκαν οι Αλέξανδρος Διομήδης και Εμμανουήλ Τσουδερός αντιστοίχως, οι οποίοι κατείχαν ως τότε αυτές τις θέσεις στην Εθνική Τράπεζα. [...]

Το Πρωτόκολλο της Γενεύης ρητώς προόριζε τη νέα τράπεζα να λειτουργήσει ως τραπεζίτης της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση ανέλαβε την υποχρέωση να συγκεντρώσει στην Τράπεζα της Ελλάδος όλες τις εισπράξεις και τις πληρωμές του κράτους και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

Χρ. Χατζηϊωσήφ (επιμ.), Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, Τόμος Β', Μέρος Ιο: Ο Μεσοπόλεμος, 1922-1940, Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2002, σσ. 262-263

2020 Π.Σ. – Δ1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Ποιες ανάγκες κάλυψε και ποιες λειτουργίες επιτέλεσε η Τράπεζα της Ελλάδος με την ίδρυσή της; Κάτω από ποιες συνθήκες ανατράπηκαν τα επιτεύγματά της; **(μον. 8)**

β. Η εγκατάλειψη ποιου νομισματικού κανόνα ακύρωσε τις προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση (1932); (**μον. 7**)

γ. Ποιες ήταν οι συνέπειες της κρίσης στην εξυπηρέτηση των εξωτερικών δανείων και στο εξωτερικό εμπόριο, και πώς χαρακτηρίζεται η νέα δημοσιονομική πολιτική; (**μον. 10**)

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Στις 14 Μαΐου 1928 άρχισε τη λειτουργία της η Τράπεζα της Ελλάδος, η νέα κεντρική τράπεζα της χώρας, και συνάμα ξεκίνησε η εφαρμογή στην Ελλάδα του κανόνα χρυσού συναλλάγματος, με βάση τον οποίο η δραχμή συνδεόταν με την αγγλική λίρα, δηλαδή με ένα νόμισμα χρυσής βάσης. Με διαφορετικά λόγια, οι κάτοχοι δραχμών μπορούσαν να πάνε στην Τράπεζα της Ελλάδος και να μετατρέψουν –με κάποιους περιορισμούς– τις δραχμές τους σε λίρες.

Η υιοθέτηση αυτού του συστήματος εξάρτούσε άμεσα τη νομισματική κυκλοφορία και γενικότερα την προσφορά χρήματος από τις διακυμάνσεις των εξωτερικών συναλλαγών της χώρας.

Κώστας Κωστής, *Ο πλούτος της Ελλάδας, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019, σ. 250*

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Η ελληνική νομισματική σταθερότητα υφίστατο ένα νέο, καίριο αυτή τη φορά, πλήγμα με την κρίση της στερλίνας και την εγκατάλειψη του χρυσού κανόνα από τη Μεγάλη Βρετανία τον Σεπτέμβριο του 1931. Από τα τέλη Σεπτεμβρίου του 1931 ως τον Απρίλιο του 1932 κυβέρνηση και Τράπεζα της Ελλάδος προσπαθούσαν να αποτρέψουν το αναπόφευκτο, δηλαδή την επίσημη εγκατάλειψη της ελεύθερης μετατρεψιμότητας της δραχμής στο πλαίσιο του κανόνα χρυσού συναλλάγματος και τη συνεπακόλουθη υποτίμηση της δραχμής, η οποία θα καθιστούσε αδύνατη την εξυπηρέτηση του εξωτερικού δημόσιου χρέους.

Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2009, σ. 327*

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Τα άμεσα όσο και ριζικά μέτρα συνοψίστηκαν στα εξής: άρση της ελεύθερης μετατρεψιμότητας της δραχμής σε συνάλλαγμα, αναστολή της πληρωμής του δημόσιου χρέους, αναδιοργάνωση του δασμολογίου και εγκαινίαση της μεθόδου των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών διά του συμψηφισμού σε είδος (clearing). Οι καινοφανείς ρυθμίσεις που περιγράφηκαν συγκρότησαν τον προστατευτικό φλοιό της ελληνικής οικονομίας απέναντι στην εξέλιξη της κρίσης. Η εφαρμογή των δυναμικών αλλά συχνά αντιδημοτικών μέτρων προσανατόλισαν οριστικά τη χώρα προς την πολιτική της αυτάρκειας και της αυτοδύναμης ανάπτυξης, οργανωμένης σε ορθολογική βάση.

Άγγελος Βλάχος, «*Η ελληνική οικονομία*», στην *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμος 15, Εκδόσεις Δομή, Αθήνα, χ.χ., σσ. 621-622

9. Η κρίση του 1932

- **Η κατάσταση στην Ελλάδα πριν την οικονομική κρίση (εποχή «ευημερίας»)**
 - Αποκατάσταση εμπιστοσύνης σ' ένα καλύτερο μέλλον
 - Απομάκρυνση από τα δύσκολα χρόνια της δεκαετίας του '20
 - Περιορισμός της φτώχειας
 - Κρατικός σχεδιασμός για το μέλλον

- **Η έλευση της κρίσης**
 - **Προσπάθεια αποτροπής** → εξάντληση αποθεμάτων σε συνάλλαγμα / χρυσό
- **Επιπτώσεις (άνοιξη 1932)**
 - Αναστολή μετατρεψιμότητας του νομίσματος
 - Αναστολή εξυπηρέτησης εξωτερικών δανείων
- **Προσπάθειες αντιμετώπισης**
 - Πολιτική «προστατευτισμού» με στόχο την αυτάρκεια
 - Η Ελλάδα εισέρχεται στο χώρο της «κλειστής οικονομίας»

Προστατευτισμός	Εφαρμογή κρατικών μέτρων τα οποία αποβλέπουν στην προστασία κλάδων της παραγωγής ή ορισμένων κατηγοριών επιχειρήσεων εναντίον του ξένου ανταγωνισμού
------------------------	--

Κλειστή οικονομία	Οι εμπορικές συναλλαγές, καθορίζονται από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες
--------------------------	--

Κλήριγκ	Οι διεθνείς συναλλαγές, γίνονται με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούν τα ανταλλάξιμα προϊόντα και ισοσκελίζουν την αξία εισαγωγών – εξαγωγών, και όχι με μετατρέψιμο συνάλλαγμα
----------------	--

- **Οι επιπτώσεις της κρίσης στον πολιτικό τομέα**
 - Τα συγκεντρωτικά κράτη που δημιουργεί η κρίση, «γεννούν» ολοκληρωτικά κινήματα και καθεστώτα σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη (δικτατορικά – φασιστικά)
 - **Ελλάδα** → 4 Αυγούστου 1936 → Επιβολή Δικτατορίας από τον Ιω. Μεταξά.

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ

2003- 2005-2018 - Κλήριγκ - ορισμός

2006 - Πώς εκδηλώθηκε στην Ελλάδα η «κρίση του 1932» και ποιες ήταν οι επιπτώσεις της στο οικονομικό πεδίο; **Μον. 14**

2020 - Γ1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

α. τη συμβολή της Τράπεζας της Ελλάδος στη βελτίωση της ελληνικής δημόσιας οικονομίας (1928-1932) και (μονάδες 12)

β. τις προσπάθειες της Ελληνικής Κυβέρνησης στην αντιμετώπιση της κρίσης του 1929 τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές οικονομικές συναλλαγές. (μονάδες 13)

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Στις 14 Μαΐου 1928 άρχισε τη λειτουργία της η Τράπεζα της Ελλάδος, η νέα κεντρική τράπεζα της χώρας, και συνάμα ξεκίνησε η εφαρμογή στην Ελλάδα του κανόνα χρυσού συναλλάγματος, με βάση τον οποίο η δραχμή συνδεόταν με την αγγλική λίρα, δηλαδή με ένα νόμισμα χρυσής βάσης. Με διαφορετικά λόγια, οι κάτοχοι δραχμών μπορούσαν να πάνε στην Τράπεζα της Ελλάδος και να μετατρέψουν –με κάποιους περιορισμούς– τις δραχμές τους σε λίρες. Η υιοθέτηση αυτού του συστήματος εξαρτούσε

άμεσα τη νομισματική κυκλοφορία και γενικότερα την προσφορά χρήματος από τις διακυμάνσεις των εξωτερικών συναλλαγών της χώρας.

Κ. Κωστής, Ο πλούτος της Ελλάδας, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 250

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Από τα τέλη Σεπτεμβρίου του 1931 ως τον Απρίλιο του 1932 κυβέρνηση και Τράπεζα της Ελλάδος προσπαθούσαν να αποτρέψουν το αναπόφευκτο, δηλαδή την επίσημη εγκατάλειψη της ελεύθερης μετατρεψιμότητας της δραχμής στο πλαίσιο του κανόνα χρυσού συναλλάγματος και τη συνεπακόλουθη υποτίμηση της δραχμής, η οποία θα καθιστούσε αδύνατη την εξυπηρέτηση του εξωτερικού δημόσιου χρέους. Στην πράξη η απομάκρυνση από την ελεύθερη μετατρεψιμότητα της δραχμής σε ξένο συνάλλαγμα άρχισε από τα τέλη Σεπτεμβρίου με τους διαδοχικούς περιορισμούς που επιβλήθηκαν. Η εφαρμογή τους είχε ως θύμα τον πρώτο διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Αλέξανδρο Διομήδη, που αντικαταστάθηκε επειδή θεωρήθηκε ότι χαρίσθηκε σε μεγάλους βιομηχάνους, επιτρέποντάς τους την εξαγωγή κεφαλαίων τις παραμονές της επιβολής των συναλλαγματικών περιορισμών. Η κυβέρνηση δίσταζε, όμως, να προχωρήσει στο ξεκαθάρισμα του τοπίου προχωρώντας στην επίσημη άρση της μετατρεψιμότητας. Η αντίστασή της πήγαζε εν μέρει από τις αγκυλώσεις της κυρίαρχης οικονομικής σκέψης στην Ελλάδα.

Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα: Όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009, σ. 327

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

Με βάση τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου και του κειμένου που ακολουθεί να αναφερθείτε στην πτώχευση του 1932 και στις επιπτώσεις της στον οικονομικό και πολιτικό τομέα.

Κείμενο

Στις 18 Απριλίου του 1932 η ελληνική κυβέρνηση υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο αποφασίζει να κηρύξει προσωρινό χρεοστάσιο, δηλαδή αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών της δανείων. Η αναστολή αποπληρωμής του ελληνικού εξωτερικού χρέους ξεκινάει από την 1η Μαΐου του ίδιου χρόνου. Με αυτό τον τρόπο επισημοποιήθηκε ουσιαστικά η πτώχευση. Η χώρα αποσυνδέει τη δραχμή από το χρυσό και το εθνικό νόμισμα στρέφεται στις κυμαινόμενες ισοτιμίες.

Η κρίση του 1932 πυροδοτήθηκε από το μεγάλο κραχ του 1929 και την τεράστια πτώση των τιμών στην παγκόσμια οικονομία. Μολονότι η επίδραση του στην Ελλάδα δεν ήταν τόσο δυσμενής όσο σε κάποιες γειτονικές της χώρες, η οικονομία της αποδείχθηκε ευάλωτη, καθώς ήταν εξαρτημένη σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές προϊόντων «πολυτελείας», όπως ο καπνός, το ελαιόλαδο και οι σταφίδες αλλά και από το εφοπλιστικό και μεταναστευτικό συνάλλαγμα.

Η προσπάθεια της κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματά της σε χρυσό και συνάλλαγμα. Έτσι, αναγκαστικά αποφασίστηκε η αναστολή της μετατρεψιμότητας του νομίσματος και η αναστολή της εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων. Συγκεκριμένα:

Η εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους (δημόσιου και ιδιωτικού) είχε φτάσει το 1932 να απορροφά το 81,08% των ελληνικών συναλλαγματικών εισπράξεων. Για το λόγο αυτό η ελληνική κυβέρνηση προσέφυγε στην Κοινωνία των Εθνών (ΚΤΕ) και ζήτησε από τη Διεθνή Οικονομική Επιτροπή (Δ.Ο.Ε.) στην Ελλάδα, πενταετή αναστολή των χρεολυσίων σε ξένο νόμισμα δανείων και τη σύναψη νέου δανείου 50.000.000 δολαρίων. Το συμβούλιο της Κ.Τ.Ε. στη συνεδρίαση στις 11 Απριλίου 1932 αποφάσισε την αναστολή της καταβολής των χρεολυσίων για ένα μόνο χρόνο και παρέπεμψε την Ελλάδα σε απευθείας συζήτηση με τους ομολογιούχους.

[...] Στην Ελλάδα μετά την πτώχευση του 1932 ξεκινά μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στον οικονομικό τομέα και ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές. Ξεκινά, επίσης, μια πολιτική προστατευτισμού με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας επιβάλλοντας δασμούς στα εισαγόμενα

προϊόντα και ενισχύοντας την εσωτερική αγορά. Μπαίνει επίσης στο χώρο της κλειστής οικονομίας. Συγκεκριμένα, οι συναλλαγές δεν γίνονται πλέον με βάση το συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες ενώ τα προς ανταλλαγή προϊόντα κοστολογούνται και ισοσκελίζεται η αξία των εισαγωγών με την αξία των εξαγωγών.

Αυτό είχε, εκτός από αρνητικές, και θετικές συνέπειες αφού μέχρι τότε οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν ελλειμματικές από τη στιγμή που οι εισαγωγές ήταν περισσότερες από τις εξαγωγές. Από το 1933 εξάλλου άρχισε ένα ρεύμα επιστροφής κεφαλαίων από το εξωτερικό λόγω υψηλών ελληνικών επιτοκίων. Αυξήθηκε έτσι και το σε χρυσό αποθεματικό του εκδοτικού πιστωτικού ιδρύματος, της Τράπεζας της Ελλάδος, από 7,6 εκατομμύρια δολάρια το 1932 σε 44,7 εκατομμύρια το 1934. Η αύξηση αυτή είχε ανάλογο αποτέλεσμα στη νομισματική κυκλοφορία.

Πηγή: www.tvxs.gr

3ο Γενικό Λύκειο Δράμας